

Algunes observacions sobre l'ús de *haver-hi*

Albert JANÉ

Els nostres diccionaris donen una idea molt limitada de les possibilitats sintàctiques del verb impersonal *haver-hi* –no hi ha cap inconvenient a dir-ne locució verbal, si algú s'ho estima més. I és l'ús que ens ensenya, per exemple, que l'únic pronom feble que admet *haver-hi* (a part l'adverbial *hi*, és clar, que ja forma part de la locució) és el pronom *en*, de valor partitiu. No fa gaire, en una representació de *L'avar*, de Molière, a càrrec d'un grup de titellaires, ens vam horroritzar, literalment, de sentir-los com deien, repetidament, i amb l'èmfasi exigida per la interpretació, *La hi ha, la hi ha!*, que, no caldria ni dir-ho, és el calc més que serví de la construcció castellana *La hay*. Calc en què no va incórrer, per exemple, Emili Vilanova, el gran narrador barceloní, que en un dels seus diàlegs bilingües fa dir a un dels seus personatges *És que no n'hi ha, de femenines tan curres, a les Andalusies*, frase a la qual respon l'altre personatge, un militar de parla castellana, *Sí, las hay, pero están lejos (Lo cotxe d'Arbúcies)*. Doncs, com és ben sabut, la resposta, per exemple, a *Que hi ha en Joan? És Sí que hi és (o bé No hi és)*. D'altra banda, els exemples de *haver-hi* amb el pronom *en* són tan usuals que no val pas la pena d'adduir-ne cap més. Però sempre hi ha algunes altres aspectes d'aquest ús que poden merèixer noves observacions.

Així, Jaume Vallcorba, en un dels apartats d'un dels articles publicats a LLENGUA NACIONAL dedicats a les interferències en els adverbials *en* i *hi*¹, ens fa adonar que una construcció tan genuïna i irreprotxable com *De 47 impresos liberals n'hi ha 13 en català i 34 en castellà, i de 17 cançons n'hi ha dues de catalanes i 15 de castellanes*, es veu substituïda, en l'ús que ha detectat en un escrit periodístic, per *De 47 impresos liberals, 13 són en català i 34 en castellà, i de 17 cançons dues són catalanes i 15 castellanes*.

Aquesta observació, potser original, és molt important i ben digna d'ésser anotada. Estem totalment d'acord que l'ús sistemàtic, en aquest

cas, de construccions amb el verb *ésser* pot contribuir a l'eliminació indèguda i lamentable de les construccions paral·leles i equivalents amb el sintagma *haver-n'hi*, que són tan característiques de la nostra llengua, i bé cal, contra l'ús rutinari i mimètic de molts, que tendeixen a despersonalitzar la llengua, posar en relleu la fraseologia i els recursos lingüístics que ens són més propis.

En totes les llengües hi ha maneres de dir molt específiques que conviuen amb solucions equivalents anàlogues a les de les llengües veïnes.

Ara: nosaltres no gosaríem pas condemnar en termes absoluts una construcció com *Tres eren catalans* i afirmar categòricament que la solució concurrent *N'hi havia tres de catalans* és, de les dues, l'única admissible. Creiem que cal anar amb molta cautela a condemnar cap frase, cap solució lingüística, per més que ens dolgui que tendeixi a substituir sistemàticament una construcció equivalent més castissa. No són infreqüents, en totes les llengües, els casos de maneres de dir molt específiques que conviuen amb solucions equivalents anàlogues a les de les llengües veïnes i, doncs, més banals, les quals, però, no hi ha cap motiu per a posar de cara a la paret. Així, en català mateix, a qui prescindeixi sistemàticament de l'adverbi *sovint* i recorri en totes les ocasions a *freqüentment* o *amb freqüència*, serà bo de recordar-li l'existència d'aquella forma adverbial tan pròpia de la nostra llengua, però això no serà mai motiu per a condemnar *freqüentment* i *amb freqüència*, que són, al capdavall, formes ben legítimes.

D'altra banda, cal tenir sempre present, quan és qüestió de dues for-

mes o solucions gramaticals equivalents, l'una de les quals considerem preferible perquè és més genuïna que l'altra, que aquesta segona, en principi potser no tan recomanable, ens pot servir de recurs quan es tracta d'evitar una repetició. Considerem, així, l'exemple següent:

[1] De les tres revistes que hi havia al mosstrador, tres eren en català i dues en castellà.

I potser escau també d'adduir l'exemple de Joan Coromines següent:

[2] Ara bé, d'aquelles 20 frases cap ni una no és condemnable en termes absoluts, i la gran majoria són perfectes (*Lleures i converses d'un fillòleg*, p. 79).

El fet és que ens costaria de condemnar aquesta construcció, per molt que amb el mateix valor hauríem pogut dir ... *no n'hi ha cap ni una de condemnable en termes absoluts*.

Anàlogament, el mateix Jaume Vallcorba, tan procliu a condemnar els girs que escamotegen el pronom adverbial *en*, no vacil·la a recórrer, en el mateix text que tracta d'aquesta qüestió, a una frase com és ara la següent:

[3] ... sinó que també hi ha qui el silenci, en alguna ocasió, en prosa normal i corrent².

I és pertinent de fer observar que aquesta construcció en té una de concurrent en què apareix el pronom *en*:

[4] ... sinó que també n'hi ha que el silenci, en alguna ocasió, en prosa normal i corrent.

Ens guardarem prou de rebutjar o discutir la construcció usada pel nostre company. Creiem que és ben vàlida, i ja fa molts anys que vam defensar, en un article aparegut al diari *Avui*, la legitimitat dels dos girs concurrents. Devíem adduir, si la memòria no ens traïx, una frase que Joan Coromines posa en boca del seu mestre Fabra:

[5] N'hi ha que es pensen que això és un aparell automàtic, que tirant-hi... (Joan Coromines, *ibid.*, p. 410).

1. *Llengua Nacional*, núm. 30, p. 16.

2. *Llengua Nacional*, núm. 30, p. 17.

Vet aquí altres exemples de construccions com la que hem reproduït del text de Vallcorba:

[6] Mentre això s'esdevé a Portugal i a França, i pertot arreu la tendència és de simplificar tot el possible les ortografies heretades, a Catalunya hi ha qui proposa que adoptem aquesta ortografia etimològica (Pompeu Fabra, *La llengua catalana i la seva normalització*, p. 25).

[7] També hi ha hagut i encara hi ha qui força la llengua dient *apietar-se* o *pietós...* (Joan Coromines, *ibid.*, p. 49).

[8] Per un extrem hi ha hagut qui mutilava la llengua prohibint-li l'ús de *verdader*. Però potser també hi ha qui propugnà una mutilació oposada prohibint-nos *veritable* i imposant-nos *vertader* (Joan Coromines, *ibid.*, p. 49).

[9] Mentre hi ha qui dorm amb les cames encogides, d'altres podrien fer ball al menjador (Pere Calders, *Tots els contes*, p. 325).

Hem d'arribar a la conclusió, doncs, que, quan és qüestió de designacions personals sense cap antecedent, tant podem recórrer, en aquest cas, a *Hi ha qui* amb el verb en singular com a *N'hi ha que* amb el verb en plural. I si algú s'inclina per la construcció [5], perquè conté el pronom *en*, això no l'ha d'incloure a rebutjar les solucions concurrents.

De fet, de construccions concurrents, amb el mateix valor, encara n'hi ha més:

[10] Hi ha, per exemple, gent –i per desgràcia no són pocs– que no diuen més que *rascar, desfogar* i *fer palanca...* (Joan Coromines, *ibid.*, p. 69).

[11] Aquesta tendència ha estat després combatuda amb èxit, però encara hi ha molts que no saben avenir-se que *en* pugui denotar l'indret envers el qual té lloc un moviment... (Pompeu Fabra, *ibid.*, p. 156).

Aquest darrer exemple de Fabra potser podria sorprendre, car hom podria esperar *n'hi ha molts* en lloc de *hi ha molts*. Però *molts*, a més dels casos en què es refereix a un antecedent, pot voler dir també «molta gent», com en l'exemple que surt als diccionaris: *Eren molts que no s'ho creien*.

Notem també les construccions següents, usades pels grans mestres, la segona de les quals potser algú trobaria insòlita:

[12] Però hi ha més encara: és en tots els casos en què... (Joan Coromines, *ibid.*, p. 111).

[13] Hi ha, encara, que quan el so de *s* sorda ve darrera del so *k*, la combinació dels dos sons, que pot escriure's *cs* i *cc...* (Pompeu Fabra, *Gramàtica catalana*, 1956, p. 14).

Un altre cas, que no recordem que hagi estat comentat abans, de construccions resoltes amb *haver-hi* és el de certes frases en què apareixen els mots pseudo-negatius *res*, *ningú* i *cap* (indefinit). Considerem, en primer lloc, els exemples següents:

[14] Res no és tan bonic com la muntanya.

[15] Ningú no vol contradir el president.

[16] Cap llibre no parla d'aquesta qüestió.

Abans d'exposar com a cosa certa els nostres punts de vista sobre el llenguatge cal comprovar si no contradiuen la normativa.

Aquestes construccions, amb el reforç, tradicionalment preceptiu, de la negació *no*, poden semblar una mica artificioses. Però en lloc d'advocar per la supressió (que avui alguns consideren poc o molt tolerable) del mot negatiu *no*, nosaltres no vacil·laríem a recomanar, si no hi ha res del context que s'hi oposi, les construccions concurrents següents:

[17] No hi ha res tan bonic com la muntanya.

[18] No hi ha ningú que vulgui contradir el president.

[19] No hi ha cap llibre que parli d'aquesta qüestió.

Anàlogament:

[20] No hi ha res que s'espera tant com la feina.

Ara: també aquí ens guardariem prou de condemnar categòricament les construccions per a substituir les quals en proposem unes altres amb el mateix valor que ens semblen preferibles.

Finalment, si no el llegim malament, observem que Vallcorba sembla també condemnar una frase verbal com *ésser suficient* perquè la troba repetidament usada en lloc de *haver-n'hi prou*³. Però que aquesta substitució sigui de doldre no vol pas dir que calgui condemnar *ésser suficient*. El que hem dit abans sobre *sovint* i *freqüentment* ho podríem repetir, mot per mot, sobre *prou* i *suficientment*. I sobre *haver-n'hi prou* i *ésser suficient*. Així, l'exemple següent és del DGLC (i reproduït en el DIEC i en el *Diccionari de la llengua catalana* de la GEC):

[21] Tres homes són suficients: no se'n necessitaran més (DGLC «suficient»).

Que tothom, amb el coneixement de causa suficient, o amb prou conei-

xement de causa, pugui discrepar de tal o tal punt que consta en les obres a les quals donem valor normatiu, no vol pas dir que en puguem fer abstracció amb una gran facilitat. L'estudi i la reflexió sobre els múltiples aspectes del llenguatge ens poden autoritzar a tenir punts de vista propis, però abans d'exposar-los com a cosa certa ens sembla obligat de comprovar si no contradiuen el que exposen les obres normatives i, per tant, allò unànimement acceptat.

De fet, en la concurrència entre *ésser suficient* i *haver-n'hi prou* hi ha un tercer element, que Vallcorba no pren en consideració. És el verb *bastar* (definit en tots els diccionaris precisament amb la locució «ésser suficient»). Actualment, l'ús del verb *bastar* ha retrocedit considerablement en el llenguatge oral, substituït, especialment, per *haver-n'hi prou*. Però no tindriem pas la idea de fer aquesta substitució en els cèlebres versos de Maragall:

[22] Basta una noia amb la veu viva / per redimir la humanitat.

A propòsit d'aquest darrer punt, escauria de fer observar que les locucions formades amb el verb *ésser* més un adjectiu són molt nombroses, moltes d'elles, necessàriament, anàlogues a les d'altres llengües, especialment el castellà, però no pas per això rebutjables: *ésser clar*, *ésser fàcil*, *ésser inútil*, *ésser desitjable*, *ésser sorprenent*, *ésser normal*, *ésser oportú*, *ésser imprevisible*, *ésser lògic*, *ésser lícit*, etc. En molts casos, hi ha solucions més específicament catalanes que es poden usar amb el mateix valor que aquestes locucions:

[23] És probable que no ho sàpiga. / No ho deu saber.

[24] Si no ve és indiferent. / Si no ve tant és.

[24] És habitual que hi vagi. / Hi sol anar.

[25] És trist que no hi pugui ser. / Sap greu que no hi pugui ser.

[26] És preferible que ho sàpiga. / Val més que ho sàpiga.

[27] És necessari que hi participi. / Cal que hi participi.

[28] És difícil de creure. / Costa de creure.

Sempre escau, naturalment, de posar en relleu certes formes d'expressió que molts tendeixen a oblidar, enduts per la correntia d'un llenguatge més o menys banal, amb solucions poc castisses. Però, repetim-ho, això no ens ha de fer incórrer en condemnes precipitades i, al capdavant, desproveïdes de raó. ♦

3. *Llengua Nacional*, núm. 30, p. 17.